

L'equitat en cultura

Estudi de casos amb metodologia de
recerca participativa

Tiana

**Diputació
Barcelona**

Ajuntament de Tiana

L'equitat en cultura

Estudi de casos amb metodologia de
recerca participativa

Tiana

**Diputació
Barcelona**

Ajuntament de Tiana

© Diputació de Barcelona

Març de 2019

Impressió: Departament de Reproducció Gràfica de la Diputació de Barcelona

Sumari

Sumari	2
Introducció	3
Marc conceptual: drets culturals, equitat i polítiques locals.....	5
Metodologia general	10
Polítiques culturals i equitat: Tiana.....	13
Referències.....	26
Crèdits i agraïments.....	28

Introducció

Aquest document presenta els resultats de la recerca “L’equitat en cultura. Estudi de casos amb metodologia de recerca participativa” desenvolupada per l’Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) a proposta del Centre d’Estudis i Recursos Culturals (CERC) de la Diputació de Barcelona, i amb la participació dels municipis d’El Prat de Llobregat, Igualada, Sabadell i Tiana. En concret, aquest document presenta l’estudi de cas desenvolupat a Tiana.

La recerca s’ha desenvolupat amb dos grans objectius:

1) Analitzar fortaleeses i reptes de les polítiques locals, partint d’una mirada general i especialment en l’abordatge de l’equitat en els drets culturals i la participació cultural. En concret, la recerca s’ha concentrat en quatre municipis de Catalunya: El Prat, Igualada, Sabadell i Tiana (vegeu la secció de metodologia per als detalls sobre aquesta tria). Tanmateix, considerant que l’equitat en cultura és un tema rellevant no només per a aquests territoris, entenem que el coneixement generat pot resultar d’utilitat per a molts municipis interessats en aquest àmbit.

2) Un segon objectiu, no menys important, va ser aconseguir la participació dels agents locals en el disseny i desenvolupament d’aquesta recerca. Ens referim particularment als professionals de les àrees de cultura dels ajuntaments i també a altres agents culturals i de la ciutadania. A diferència d’un tipus de recerca que podem anomenar “helicòpter”, on l’equip investigador es limita a visitar el territori per obtenir informació, hem desenvolupat una metodologia de tipus participatiu. Els detalls d’aquest enfocament s’expliquen en l’apartat de metodologia, però cal esmentar que l’objectiu principal és generar un coneixement rellevant (també) per als municipis implicats en la recerca.

El nostre objecte: les polítiques culturals i la promoció de l’equitat

Com a qualsevol recerca, és necessari delimitar clarament l’objecte d’estudi, tenint molt present els recursos disponibles. Així doncs, la nostra recerca es concentra en les polítiques culturals locals, i en concret com aquestes polítiques han abordat el tema de l’equitat en la participació cultural. En altres paraules, analitzarem fortaleeses i reptes de les polítiques en la promoció del dret a la participació en la vida cultural de la ciutat.

Entenem el concepte d’equitat com la real i efectiva igualtat d’oportunitats i resultats en l’exercici dels drets culturals. Parlem de real i efectiva perquè entenem que la promoció de l’equitat no es limita a oferir igualtat de possibilitats. Comptar amb polítiques i institucions que assegurin llibertats i drets legals bàsics és important, però moltes vegades insuficient per avançar en l’equitat. Es tracta de desenvolupar intervencions específiques en funció de les diferents necessitats, amb l’objectiu de reduir les desigualtats en la participació cultural. La reducció de la bretxa en els resultats de la participació cultural és objectiu de les polítiques de promoció de l’equitat.

En definitiva, la nostra recerca es planteja dues grans preguntes:

1) Com han abordat els municipis d'El Prat, Igualada, Sabadell i Tiana la promoció del dret a la participació en la vida cultural de la ciutat? En concret, aquest document presenta els resultats de l'estudi de cas de Tiana.

2) Específicament, en quin àmbit els ajuntaments han trobat reptes significatius per a la promoció de l'equitat i quines han estat les seves respostes?

Cal esmentar que, en línia amb la metodologia de recerca participativa (veure detalls en l'apartat corresponent), aquest estudi s'ha enfocat de manera específica a cada municipi. Si bé s'ha compartit la temàtica general de l'equitat en polítiques culturals, a cada territori aquesta mirada s'ha acotat i concretat en estudis específics. Això ha permès identificar els reptes significatius a cada territori, així com les respostes desenvolupades. A més, la diversitat de territoris i fenòmens analitzats permet generar un coneixement rellevant en termes generals. En definitiva, aquesta aproximació metodològica afavoreix que la recerca estigui connectada amb les necessitats i preocupacions de cada municipi, tot mantenint una perspectiva general compartida.

A partir d'aquí, el document s'estructura en 3 grans apartats: marc conceptual, metodologia i estudi de cas de Tiana.

Marc conceptual: drets culturals, equitat i polítiques locals

Tota persona té dret a participar en la vida cultural de la comunitat. Aquesta idea forma part de la Declaració Universal dels Drets Humans i és el pilar dels anomenats drets culturals. Els drets culturals són alhora individuals i col·lectius, protegeixen els drets de cada persona, en la seva vida en comunitat amb altres, i també com a grups d'individus (Shaheed 2012, 2014). Ara bé, almenys dues preguntes apareixen davant aquesta definició. D'una banda: de què parlem en concret quan parlem de drets culturals? I de l'altra: existeixen desigualtats pel que fa a l'exercici efectiu d'aquests drets?

Una definició operativa per a la recerca

Respondre a la primera pregunta (concreció dels drets culturals) no és senzill, tal com ha demostrat el treball de l'anomenat Grup de Friburg (2007). No volem entrar en una discussió que probablement excedeix l'àmbit d'aquesta recerca, però sí apuntar alguns elements per a una definició operativa. La majoria de definicions de drets culturals, com per exemple Vaquer (1998), incorporen quatre elements interconnectats: a) accés als béns culturals, b) llibertat per crear noves manifestacions, c) oportunitats per produir i comunicar, i d) participació en les polítiques i la gestió de la cultura.

Bona part d'aquestes definicions estan concebudes pensant en l'esfera estatal, en la responsabilitat dels governs d'escala estatal que han de promoure l'exercici efectiu d'aquests drets. Ara bé, l'àmbit de la nostra recerca és el món local, les polítiques culturals en l'esfera local. A més, cal considerar les preocupacions específiques que els municipis participants de la recerca han manifestat. És per això que centrarem la mirada, fonamentalment en el dret a la participació en la vida cultural de la ciutat. A la pràctica, això implica tenir en compte tres grans elements:

- **Participació-accés:** en concret, ens referim a les activitats promogudes pels governs locals (i els equipaments públics).
- **Participació-pràctica:** en concret, ens referim a aquella pràctica cultural ciutadana que permet la creació, expressió o formació.
- **Participació-comunitat:** en concret, ens referim a formar part d'entitats, grups o col·lectius culturals, amb un mínim grau de formalització.

Un quart element en relació a aquest dret és la participació en els processos d'elaboració, implementació i avaluació de polítiques culturals. Es tracta d'una dimensió dels drets cultural vinculada a la governança i, en general, a les oportunitats per participar en la presa de decisions públiques. En aquesta recerca no abordarem en profunditat aquest aspecte, tot i que sí que ho tindrem en compte de forma complementària (veure apartat preguntes de recerca). Aquesta decisió és deu a la prioritització de les altres tres dimensions per part del grup de recerca, que inclou els ajuntaments.

Cal advertir que la definició que hem fet del dret a la participació en la vida cultural de la ciutat no escapa a la dificultat d'investigar allò que està en permanent transformació, sinó que intenta recollir-ho i alhora *operativitzar-ho*. És important evitar una definició restrictiva de la participació en la vida cultural d'una ciutat. Som conscients que la participació cultural no es

redueix a l'assistència a activitats promogudes per l'administració pública (tot i que aquest és un eix important). Per això evitem una definició de participació cultural limitada a l'assistència a l'oferta institucional d'activitats.

Al mateix temps, aquesta recerca vol afavorir que els propis agents locals analitzin el concepte i les pràctiques associades tradicionalment a la participació cultural. Es tracta de repensar com s'entén i com es treballa la participació cultural, així com els interlocutors de referència que tenen les administracions. Un objectiu és que la recerca permeti reflexionar als mateixos professionals més enllà de les inèrcies quotidianes anar més enllà de les inèrcies institucionals en aquest sentit.

Finalment, cal advertir que per tal de fer operativa i factible la recerca, hem intentat no caure en una definició de participació cultural que resulti inabastable per a les nostres possibilitats.

Construïda una definició, cal abordar la pregunta que ens fèiem sobre l'existència de desigualtats pel que fa a l'exercici efectiu dels drets culturals. Per això, comencem per una valoració hipòtesi que volem contrastar. Tot i el desenvolupament de determinades iniciatives rellevants, la presència dels drets culturals a Catalunya ha estat limitada, tant pel que fa a la legislació com a les polítiques públiques. D'una banda, l'acció pública per assegurar el compliment dels drets culturals es concentra en el foment de l'accés a la cultura, en concret a aquella oferta promoguda des dels equipaments locals (Barbieri 2015). D'altra banda, en el sector cultural, les referències als drets humans per legitimar l'acció dels seus agents són escasses i un cert desconeixement sobre els drets culturals és encara evident (Pascual, 2015). Tampoc l'àmbit acadèmic ha analitzat de manera continuada la qüestió dels drets culturals. Per tot plegat, es pot considerar que els drets culturals resulten una categoria poc desenvolupada dels drets humans.

Molt probablement, aquesta situació està connectada amb un fenomen més recent. Mentre que darrerament el tema de les desigualtats ha guanyat centralitat en l'agenda de moltes polítiques locals (salut, educació, habitatge), no sempre ha succeït el mateix amb les polítiques culturals. En l'àmbit de les polítiques de salut, es porta temps debatent sobre el que es considera la seva pitjor epidèmia: les desigualtats socials. En el sector de l'educació, el debat entre innovació pedagògica i desigualtat està a l'ordre del dia. Però en l'agenda de les polítiques culturals, l'equitat continua sense ocupar un lloc amb aquest grau de centralitat (Barbieri 2017).

Aquesta situació crida l'atenció quan l'evidència disponible ens indica la persistència de desigualtats en la participació en la vida cultural. En definitiva, tot i determinades polítiques amb l'objectiu d'ampliar la base de la participació cultural, continuem trobant importants desigualtats en l'exercici efectiu d'aquest dret. Quines són les desigualtats més significatives i quins els factors que les condicionen?

Els factors condicionats de les desigualtats

Què vol dir que existeixen desigualtats en l'àmbit cultural? Particularment a la nostra recerca, tal i com veurem més endavant, la desigualtat significa que diferents graus de participació cultural estan associats de forma sistemàtica a determinats factors i processos socials, provocant una relació que entenem com injusta. Aquesta situació comporta que el dret a la participació en la vida cultural de la ciutat no sigui plenament efectiu.

La recerca que, sobretot a Europa, ha analitzat aquest tipus de desigualtats fa èmfasi en determinats factors que les condicionen. Entre els més analitzats trobem alguns factors vinculats als recursos materials i simbòlics (nivell educatiu, classe o estatus social, familiaritat) i d'altres vinculats a la diferència (edat, gènere, territori).

Els recursos

Pel que fa als recursos, els estudis clàssics de Bourdieu (1988) van demostrar que l'accés a determinades obres i institucions artístiques està condicionat pels mitjans econòmics i simbòlics (especialment el nivell educatiu), així com per una familiaritat prèvia amb el capital artístic. A més, Bourdieu va cridar l'atenció sobre l'ús diferent dels béns segons la classe social. La seva tesi central és que per a les classes privilegiades, obres i institucions artístiques permeten la distinció simbòlica en relació a d'altres grups socials. Més enllà de les crítiques i matisacions que aquesta perspectiva ha rebut, estudis actuals (Bennett *et al.* 2009, Notten *et al.* 2013, entre d'altres) evidencien que l'estatus social i el nivell educatiu (o la capacitat cognitiva) són factors determinants de les desigualtats en el tipus i la intensitat de la participació cultural.

En aquest sentit, si bé les tecnologies digitals ofereixen noves possibilitats per a la participació cultural, no trenquen aquestes desigualtats preexistents. La massificació creixent d'aquests mitjans no comporta la desaparició de les desigualtats en la participació cultural, sinó probablement noves formes d'exclusió (Gayo 2018). Per exemple, una de les idees que s'associen a aquest escenari d'aparent ampliació del consum cultural és la de l'anomenat omnívor cultural, és a dir, un consumidor d'activitats molt diverses. En aquest context, no tothom té l'oportunitat d'accedir a aquesta diversitat. Això fa que es generi una nova forma de distinció (i d'exclusió), menys basada en el consum de productes elitistes i més fonamentada en l'accés i la pràctica diversa. En definitiva, estem davant un escenari on apareixen noves formes de desigualtat, amb combinacions entre inclusió i distinció, o d'exclusió basada en l'homogeneïtzació.

La diferència

Sovint la diferència és interpretada de manera que condiona la desigualtat en la participació cultural. L'edat, i sobretot la perspectiva generacional, n'és un exemple. Els estudis d'Antonio Ariño i els seus col·laboradors (2017) han demostrat l'envelliment del públic d'algunes pràctiques (un cert tipus de lectura, per exemple) i l'efecte invers en la pràctica cultural a través de la tecnologia mòbil¹. Cal insistir, però, que el capital educatiu i la classe també expliquen desigualtats dins d'aquests segments de població. Un altre aspecte a tenir en compte és el significat (i probablement el valor) que s'atorga a la cultura en les enquestes. La població d'edats més madures acostuma a definir la cultura com a coneixement i ciència, educació i socialització familiar. Mentre que per a la joventut, la cultura significa sobretot costums, tradicions i identitat.

També pel que fa a la diferència, el gènere pot resultar un factor de desigualtat en la participació cultural², tot i que no existeix un consens sobre el sentit en què això es produeix. Determinats estudis evidencien que les dones desenvolupen més pràctiques artístiques i utilitzen més equipaments com les biblioteques, però detecten desigualtats de gènere en àmbits com el patrimoni o l'assistència a museus (Department of Culture, Media and Sport

¹ Tanmateix, pel que fa a les arts escèniques, les dades indiquen més equitat entre generacions.

² No aborem en aquest estudi la desigualtat en l'àmbit professional i les indústries culturals.

2016). Altres assenyalen que la desigualtat es produeix en la freqüència de la participació, sobretot si es comparen els homes amb les dones que tenen fills (Willekens i Lievens 2016).

Finalment, tenir un codi postal diferent, viure en un determinat barri (o ciutat) pot resultar un factor generador de desigualtat en la participació cultural. A nivell internacional, l'evidència demostra que viure en una zona socioeconòmicament desafavorida condiciona una menor assistència a equipaments culturals. Això es produeix no només perquè hi trobem menys equipaments, sinó també perquè les condicions de vida en aquestes àrees condicionen la participació cultural (O'Brien i Oakley 2015). Alguns exemples en aquest sentit es poden trobar a la ciutat de Barcelona. Per exemple, en la desigual d'assistència a activitats culturals (per part de famílies amb infants) segons el districte de residència (Institut Infància i Adolescència de Barcelona 2017).

La desconexió

Així doncs, els recursos i la interpretació de les diferències poden explicar les desigualtats en la participació cultural. Però també, com explica García Canclini (2004), a la diferència i la desigualtat cal sumar en moltes ocasions la desconexió. En una societat que es diu xarxa, la inclusió s'associa a la connexió, a l'accés a la informació, el coneixement i la interacció. I la marginació al fet de ser desafiliat, de no poder formar part d'entorns que ofereixin suport i potenciïn les capacitats. Parlem d'elements tan diversos com el suport i la interacció social, la mobilitat i proximitat o l'accés a xarxes d'informació i coneixement. Parlem també de connectivitat digital. En aquest sentit, si bé les tecnologies digitals ofereixen noves possibilitats per a la realització dels drets culturals, no arriben a superar les desigualtats preexistents. Si la connexió digital impulsa una certa massificació en el consum, i fins i tot l'aparició de noves vies de connexió amb les institucions culturals, això no significa la desaparició de les desigualtats (Barbieri 2018). Més aviat assistim a la reproducció d'algunes d'aquestes velles desigualtats i l'aparició de noves formes d'exclusió. Per exemple, com afirma Ariño (2016), el canvi tecnològic transforma l'accés, però en un moment de transició tecnològica, les desigualtats combinades i reforçades de capital educatiu i digital suposen una amenaça per a la ciutadania cultural.

Una mirada complementària

En definitiva, més que en cadascun d'aquests factors aïlladament, cal tenir en compte la seva interseccionalitat: la desigualtat en el dret a la participació en la vida cultural de la ciutat és de base multidimensional i multifactorial (Barbieri, 2018). Les desigualtats es reforcen entre elles i s'expliquen també per les relacions entre unes i altres.

Ara bé, cal tancar aquesta visió sobre les desigualtats en la participació cultural amb una mirada complementària. Fins ara, hem construït una perspectiva centrada en els dèficits, en les barreres per a la participació, en l'absència de persones i col·lectius en determinades pràctiques. Hem parlat de carències en la integració, els recursos i les connexions. Però la mirada de la no-participació pot resultar insuficient, sobretot en un escenari de canvi d'època que es reflecteix en notables transformacions en les esferes vital i quotidiana (Subirats, 2011). De vegades, la participació cultural es concep com l'encaix entre l'oferta de serveis (d'unes institucions) i la demanda (d'un públic). Les polítiques culturals es concentren en fer concordar l'una i l'altra. En definitiva, la qüestió del dret a la participació en la vida cultural de la ciutat es pensa quasi exclusivament des del punt de vista de les institucions culturals que generen l'oferta. I quan el públic no respon, aquestes institucions ho experimenten com a frustració. No venen, no estan interessats, no estan implicats o no estan qualificats.

Una mirada complementària passa per considerar les persones i comunitats no només com a absents sinó també com actius per a la participació cultural. Per a García Canclini (2004), necessitem pensar-nos a la vegada com diferents-integrats, desiguals-participants i desconnectats-connectats. Cada forma de privació va associada a formes de participació. Per això, quan analitzem la (no)participació en la vida cultural de la ciutat, lògicament cal prestar atenció a l'absència de les persones i comunitats en l'activitat impulsada pels governs. Però també necessitem identificar i valorar les capacitats de la ciutadania per implicar-se en pràctiques culturals fora dels radars institucionals. En altres paraules, la idea que “al barri no passa res” pot significar moltes coses. D'una banda, les carències en l'oferta i, d'altra, l'absència de participació. Però alhora aquesta frase ens permet preguntar-nos si al barri (o al poble o a la ciutat) “passen coses” que no reconeixem com a pràctica cultural, impulsades per persones i comunitats que no identifiquem com agents i actius culturals.

Arribats a aquest punt, ens podem preguntar si les polítiques públiques han d'intervenir per fer front a les desigualtats en el dret a la participació en la vida cultural de la ciutat. Si han de posar l'equitat en el centre de la seva agenda. En alguns casos, es considera injustificada i excessiva la preocupació política per la desigualtat en aquest àmbit. S'argumenta, no per pocs agents, que la política cultural té altres objectius prioritaris (experimentació artística, producció de qualitat, protecció de la identitat, desenvolupament econòmic). Fins i tot, es presenten les desigualtats en els drets culturals com el resultat d'una elecció, on el desinterès per les activitats culturals seria expressió exclusiva de la subjectivitat personal (O'Hagan, 2016). Al llarg d'aquest apartat de marc conceptual hem intentat demostrar que aquest tipus d'argumentació ignora (o no accepta) la importància dels factors que condicionen les desigualtats, així com la responsabilitat de les polítiques públiques. Així doncs, entenem que la pregunta adient no és si necessitem o no polítiques culturals per fer front a les desigualtats, sinó més aviat quin tipus de polítiques són necessàries.

Metodologia general

Tal i com s'ha avançat en pàgines anteriors, aquesta recerca s'ha desenvolupat amb una metodologia de tipus participatiu. Aquesta decisió té avantatges i reptes. Tradicionalment, la investigació en polítiques públiques ha tractat les persones focus de la recerca com a subjectes passius: objectes d'estudi sense participació directa en el procés d'anàlisi. La recerca participativa, en canvi, trenca amb l'objectivació de les persones i busca la seva implicació en l'estudi, procurant establir relacions més equitatives entre professionals de l'àmbit acadèmic, gestors públics i ciutadania en general. La col·laboració entre aquests agents té la finalitat de generar coneixement rellevant per a la pràctica, però també afavorir transformacions en les persones participants i el seu context.

Lògicament, aquest tipus de metodologia presenta reptes, entre els quals destaca la necessitat d'aconseguir la implicació i predisposició dels diferents agents. També cal tenir present que el co-disseny i la co-implementació d'una recerca requereix temps i flexibilitat per adaptar els seus objectius i metodologies. Això fa, a més, que es destini un quantitat important de recursos a cadascun dels elements de la mostra –en aquest cas, municipis- per la qual cosa aquesta és necessàriament acotada.

Així doncs, la recerca s'ha basat en un conjunt d'estudis de cas de les polítiques culturals i la seva relació amb l'equitat, en quatre municipis de Catalunya: El Prat, Igualada, Sabadell i Tiana. La tria d'aquests casos es justifica per diferents raons. D'una banda, la diversitat en les seves dimensions i característiques socioeconòmiques. D'altra, l'existència d'interessos compartits pel que fa a les polítiques culturals i l'equitat, però també de reptes diferents per a la participació en la vida cultural segons cada municipi. Finalment, la tria d'aquests casos està vinculada amb la voluntat de participació en la recerca que van demostrar els professionals de les polítiques culturals en cada territori.

En definitiva, entenem que els estudis de casos no només resulten d'utilitat per a desenvolupar recerques exploratòries, de tipus descriptiu, sinó que permeten realitzar una anàlisi d'objectes, subjectes i processos socials. Les conclusions d'aquest tipus d'estudis són valuoses per diferents motius. En primer lloc, generen coneixement sobre una parcel·la de la realitat social, sobre els casos específics, però també sobre d'altres que tenen característiques similars. Aquesta recerca assumeix que en l'àmbit de les ciències socials i humanes l'objectiu de generar coneixement concret, basat en estudis de casos, és àmpliament valuós (Flyvbjerg, 2004).

En segon lloc, les conclusions dels estudis de casos es poden prendre com a punt de contrast per a d'altres recerques, amb l'objectiu de comprovar fins a quin punt resulten vàlides i generalitzables (Coller, 2005: 12-14). Això no implica que els estudis de cas resultin d'utilitat principalment per generar hipòtesi, sinó que també ho són per comprovar-les. En definitiva, la capacitat de generalitzar a partir d'uns casos depèn de com es triï i construeixi aquests casos.

La recerca s'ha desenvolupat a partir de les següents etapes:

a) **Creació d'un grup operatiu de la recerca (GOR).** Aquest grup ha estat integrat per persones de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP), del Centre d'Estudis i Recursos Culturals de la Diputació de Barcelona (CERC) i de l'àrea de cultura de cada municipi participant: El Prat, Igualada, Sabadell i Tiana³. Les principals decisions sobre l'orientació i elaboració de la recerca s'han pres en el marc d'aquest grup. Entre d'altres activitats, el GOR

³ Vegeu l'apartat de crèdits per al detall de les persones participants.

ha estat l'espai per treballar conjuntament les preguntes de recerca, el marc conceptual, la metodologia específica, els resultats generals de l'estudi i les activitats de presentació i difusió.

b) **Treball de camp a cada municipi.** Després de consensuar-ho al GOR, les investigadors de l'IGOP van utilitzar les següents tècniques per desenvolupar el treball de camp en cadascun dels municipis⁴.

- **Anàlisi documental** de fonts primàries sobre cada municipi: plans estratègics, programes d'intervenció, indicadors, etc. Es va valorar amb les persones responsables de l'àrea de cultura de cada municipi quins eren els documents adequats per analitzar. També es van revisar altres fonts d'informació i dades.

- **Entrevistes semi-estructurades** a persones directament implicades o amb coneixement directe sobre les polítiques culturals a cada municipi (desenvolupades per l'IGOP). Ens referim, a un coneixement en termes generals, però també específicament sobre el tema que cada municipi ha proposat analitzar. Es van desenvolupar un mínim de tres entrevistes a cada municipi, incloent-hi aquests perfils: cap de l'àrea de cultura, un altre professional tècnic de l'àrea, membre d'una entitat significativa del territori i algun perfil de caràcter transversal.

- **Un grup de debat o focus grup** amb agents culturals i socials a cada territori (coordinat i dinamitzat per l'IGOP). Es van convocar agents directament vinculats al tema general de la recerca, però també a allò que específicament es va decidir analitzar en cada municipi. Van participar persones amb un perfil més divers i nombrós que en el cas de les entrevistes. Considerant la importància de la transversalitat, es va tenir especialment en compte la possibilitat d'involucrar agents clau d'altres àrees (igualtat, educació, etc.) i no només del sector cultural.

- **Un qüestionari sobre drets culturals** a agents diversos de cada municipi, prenent com a referència l'apartat de drets culturals del document *Cultura 21 Accions*⁵. El qüestionari va permetre valorar conjuntament amb els agents de cada municipi el grau de desenvolupament del llistat d'accions suggerides pel document *Cultura 21 Accions*. Tal com suggereix l'Agenda 21 de la Cultura, es tracta de fer un exercici d'auto-valoració, on els agents de cada municipi responen si consideren que aquestes accions es troben en un estat: a) *emergent*, b) *en desenvolupament* o c) *avançat*.

c) **Activitat de recerca participativa** dirigida a la ciutadania en cada municipi. Per tal d'afavorir la participació activa en la recerca, es van organitzar activitats en cada municipi perquè la ciutadania pugui contribuir a l'anàlisi de la participació en la vida cultural de cada municipi. Per tal d'impulsar aquestes activitats, l'IGOP va desenvolupar una formació en tècniques de recerca participativa dirigida als professionals dels municipis. L'objectiu era doble: contribuir a que els professionals poguessin adquirir uns coneixements útils i rellevants per a la seva feina quotidiana, i alhora que poguessin posar en pràctica aquest coneixement tot dinamitzant una activitat participativa amb la ciutadania en el marc d'aquesta recerca.

⁴ Els detalls de l'aplicació d'aquests instruments al municipi de Tiana es poden consultar en el següent apartat del document.

⁵ Document elaborat per l'Agenda 21 de la Cultura, en el marc de l'organització Ciutats i Governos Locals Units (CGLU). Disponible a <http://bit.ly/2EM6BLJ> (accés 09/05/2018)

La formació es va fer de forma conjunta per als professionals dels quatre ajuntaments participants, amb l'objectiu que coneguessin els aspectes clau per al disseny i desenvolupament d'una activitat en el marc d'una recerca amb metodologia participativa. La metodologia de la formació es va basar en casos pràctics i dinàmiques de treball en grup⁶. Els professionals de cada municipi van poder dissenyar l'activitat de recerca participativa al llarg de la formació. Finalment, l'IGOP va oferir també un acompanyament a distància en el disseny definitiu de l'activitat per a cada municipi.

Una vegada finalitzada la formació i dissenyada l'activitat, els professionals de cada municipi van desenvolupar l'activitat de recerca participativa amb la ciutadania. Lògicament, aquesta activitat va tenir característiques específiques a cada territori (vegeu el proper apartat).

Una vegada finalitzada l'activitat, les persones responsables de cada municipi van elaborar un informe de l'activitat desenvolupada, tot identificant els aspectes més rellevants i el coneixement generat. Aquests documents van ser una font primària per a l'anàlisi de cada territori, un material clau per elaborar els informes sobre la relació entre polítiques culturals i equitat a cada municipi.

d) **Sessions de treball de contrast i aportacions** amb els responsables de cada municipi i amb el GOR. Tal com hem avançat, la recerca va incloure l'elaboració d'uns informes per a cada territori, que van ser contrastats i modificats a partir de les aportacions dels professionals. També es va desenvolupar una sessió específica de treball en el marc del GOR per valorar les conclusions generals de la recerca.

e) **Activitats de retorn als municipis**. La metodologia de la recerca va incloure una sessió de retorn del coneixement generat i de presentació de resultats, desenvolupada a cada municipi i dirigida als seus agents culturals i socials. El format d'aquesta activitat va ser divers, per tal d'adaptar-se a les necessitats de cada municipi. Novament, aquesta decisió va ser acordada amb les persones responsables de les àrees de cultura de cada ajuntament.

⁶ La formació va incloure els següents continguts:

- La recerca participativa: la diferència entre moment i procés.
- Aspectes a tenir en compte a l'hora de dissenyar un moment de recerca participativa.
- El paper del dinamitzador/a.
- Presentació per part de cada municipi de la proposta inicial d'activitat a desenvolupar.
- Treball en grups per acabar d'elaborar el disseny de l'activitat i posada en comú de les diferents propostes.

Polítiques culturals i equitat: Tiana

En aquest apartat de la recerca presentem l'estudi de cas sobre la relació entre les polítiques culturals local i l'equitat al municipi de Tiana. En primer lloc, es presenten els detalls de la metodologia aplicada. En segon lloc, es contextualitzen les polítiques culturals del municipi i se'n descriuen les característiques principals. Per això, fem servir el model d'anàlisi de les diferents dimensions d'una política pública (Gomà i Subirats 1998). D'una banda, ens referim al perquè de la política cultural a cada municipi (dimensió simbòlica), és a dir, els problemes públics i els valors que motiven la intervenció pública. D'altra banda, parlem del què, de l'agenda de temes concrets de les polítiques culturals (dimensió substantiva). I finalment ens fixem en el com, la manera de gestionar les polítiques culturals (dimensió de procés). En qualsevol cas, és important recordar que aquesta recerca, més que una mirada generalista sobre les polítiques de cada territori, es concentra en l'anàlisi de la relació entre polítiques culturals i equitat.

En tercer lloc, es presenten els resultats dels qüestionaris d'autovaloració sobre els drets culturals. També dediquem un espai a analitzar les visions que els agents culturals i socials tenen sobre aquest tema.

Finalment, l'apartat més extens i detallat es dedica a l'anàlisi de la relació entre polítiques culturals i equitat en les tres dimensions de la participació en la vida cultural d'una ciutat: accés, pràctica i comunitat (detallades en el marc conceptual).

Tanquem l'informe amb unes conclusions i idees força, assenyalant reptes i oportunitats per a l'acció.

Introducció

Tal com hem avançat, aquest estudi amb metodologia participativa s'ha portat a terme per l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), el Centre d'Estudis i Recursos Culturals de la Diputació de Barcelona (CERC) i la participació dels professionals i treballadors/res de l'Ajuntament de Tiana⁷.

Des de l'Ajuntament de Tiana la proposta ha estat centrar la recerca en fer una anàlisi general de les polítiques que han promogut la participació en la vida cultural del municipi. La proposta és analitzar l'encaix entre les polítiques que fomenten la participació cultural equitativa i les necessitats de la ciutadania, tenint especialment en compte el factor edat. Així doncs, ens preguntem:

- Com han abordat l'equitat aquelles polítiques que promouen la participació cultural (accés, pràctica i comunitat)?
- Cobreixen aquestes polítiques les expectatives de la ciutadania?
- És l'edat (i la perspectiva generacional) un repte per a l'equitat en la participació cultural al municipi?
- Quins factors identifica la ciutadania com a potencials generadors d'equitat en aquest sentit?

⁷ Vegeu l'apartat de crèdits.

Metodologia

Per tal de respondre als objectius de la recerca, en el cas de Tiana es va portar a terme un treball de camp que va incloure:

- Dues entrevistes amb professionals tècniques municipals i amb la Regidora de Cultura; i una entrevista amb un membre d'una companyia de teatre del municipi que té una àmplia trajectòria de participació cultural a Tiana.
- Un grup de discussió amb sis persones dels següents àmbits: cultura popular; educació; música; teatre; dansa; una Associació de Mares i Pares (AMPA); comissió de festes i entitats ciutadanes.
- Un qüestionari d'autovaloració sobre drets culturals proposat per l'organització Ciutats i Governos Locals Units (CGLU) i basat en l'Agenda 21 de la Cultura, per tal de valorar el grau de desenvolupament de les accions culturals suggerides pel document "Cultura 21 Accions"⁸. El qüestionari va ser respost per les persones participants del grup de discussió i les persones entrevistades.
- Una activitat de recerca participativa amb la població, al voltant de la temàtica concreta d'interès del municipi. Pel tal de dissenyar i impulsar aquesta activitat, un conjunt de professionals de l'Ajuntament de Tiana van participar de la formació que va fer l'IGOP en el marc d'aquesta recerca (veure apartat general de metodologia). Posteriorment a la formació, les persones de l'Ajuntament van impulsar una activitat que es va desenvolupar el mes de maig de 2018 amb la participació de 14 veïns i veïnes de Tiana de diferents edats i situació laboral, incloent-hi estudiants, persones jubilades i treballadors/es. L'activitat va consistir en dos grups de conversa dinamitzats pels professionals tècnics de l'ajuntament, amb l'objectiu d'identificar com la ciutadania valora la seva participació cultural a la ciutat, així com les polítiques que la fomenten. L'activitat va permetre la participació de la ciutadania no vinculada regularment a entitats o organitzacions culturals de la vila.

El municipi

Tiana és un municipi de la Comarca del Maresme, a la província de Barcelona, que té una població de 8.446 habitants i una densitat de població⁹ de 1.087,4 hab./km², situant-se per sota d'altres municipis de la Comarca com a Badalona, Montgat, Alella o el Masnou. Té una superfície de 7,95 km². Des del punt de vista socioeconòmic, el municipi té una situació favorable, ja que la Renda Familiar Disponible per habitant és de 22,8 (milers d'euros), mentre que la del Maresme és de 16,4 i la de Catalunya és de 16,8¹⁰, i la taxa d'atur és de 8,64% (a nivell de Catalunya és de l'11,39%).

⁸ Agenda 21 de la Cultura <http://www.agenda21culture.net/es> (accés 10/05/2018)

⁹ Dades IDESCAT <https://www.idescat.cat/emex/?id=082824#h1> (accés 20/09/2018)

¹⁰ Dades IDESCAT <https://www.idescat.cat/emex/?id=082824#h8000000> (accés 20/09/2018)

Figura 1. Ubicació de Tiana¹¹

Contextualització de les polítiques culturals del municipi

Actualment, la política cultural de l'Ajuntament de Tiana té com a punt de referència la línia estratègica “La Tiana que impulsa la cultura o el dret a crear, produir i transformar” en el marc del Pla d'Actuació Municipal (PAM) 2015 – 2019¹². Actualment, dins de l'estructura municipal, la política cultural es troba dins de l'Àrea de Serveis a les Persones i els seus àmbits d'actuació són:

- Programació de l'activitat cultural.
- Gestió dels equipaments culturals municipals.
- Gestió de la biblioteca.
- Coordinació de polítiques culturals transversals.
- Organització de festivals culturals locals.
- Programació de cicles festius.
- Coordinació i organització amb les entitats i la comissió de festes.
- Impuls de l'arxiu històric.
- Gestió del patrimoni històric artístic.

¹¹ Font <https://es.weather-forecast.com/locations/Tiana>

¹² Pla d'Actuació Municipal de Tiana

http://tiana.cat/contingut/Pla_d%27Actuaci%C3%B3_Municipal_de_Tiana_2015-2019 (accés 21/09/2018)

Dimensions de la política cultural

Per a la millor comprensió del procés de disseny i implementació de la política adreçada a l'impuls i el desenvolupament de la cultura al municipi, farem servir el marc d'anàlisi de les polítiques públiques proposat per Subirats i Gomà (1998:389), que hem presentat prèviament.

- **Dimensió simbòlica:** relacionada amb l'estratègia discursiva i els marcs cognitius de la política pública, es pregunta pel perquè de la política cultural. És a dir, quins serien els problemes que busquen gestionar o resoldre les polítiques culturals del municipi. A Tiana, la política cultural ha volgut donar resposta a la voluntat de participació ciutadana, particularment vehiculada a través d'organitzacions de la societat civil¹³. Aquesta orientació està vinculada també amb determinades limitacions d'infraestructures i de recursos propis de l'Ajuntament.

Des de l'Àrea de Cultura, Esports i activitats ciutadanes, es va expressar durant una de les entrevistes:

“Ens hem basat molt en una cultura tradicional i de suport de les entitats culturals, això és la base i hem d'intentar que no es perdi, a més de la projecció de la llengua i de les escoles en el àmbit cultural”

“Com Ajuntament, un dels grans problemes són els espais, l'Ajuntament no té infraestructura per fer tallers, classes, conferències ... No tenim suficients equipaments ni arxiu històric. A més d'això, els problemes econòmics, no tenim suficient pressupost”.

Per això, a més del PAM, l'Ajuntament de Tiana té com marc de referència el Pla d'Equipaments de Tiana que pretén fer:

“Una anàlisi de la situació dels equipaments culturals municipals avaluant el seu estat, usos, activitat i programacions que hi tenen lloc. L'objectiu és incrementar la vitalitat cultural de Tiana amb equipaments culturals més oberts a la ciutadania i amb una programació més dinàmica”.

- **Dimensió substantiva:** relacionada amb el contingut de la política, es pregunta pel què de la política cultural. És a dir, l'agenda de temes que es prioritzen en l'àmbit de la cultura.

¹³ Segons dades de l'Ajuntament de Tiana, a la vila existeixen 258 entitats culturals.

Dins de la línia estratègica de cultura del PAM, es troben els següents objectius:

- Donar suport i ampliar i potenciar la cultura de qualitat i de proximitat.
- Donar suport a totes les entitats culturals i enfortir el teixit associatiu de la vila.
- Satisfer els equipaments culturals requerits.
- Afavorir la participació, transparència i transversalitat de la cultura.
- Apropar i facilitar l'accés a la cultura de qualitat a tothom.

A més, durant una de les entrevistes es va ressaltar:

“En la base, tenim una cultura tradicional, catalana, i a part una cultura tianenca. Després tenim unes entitats que són el motor de les coses que passen. Cal oferir doncs un acompanyament, basat en la participació”.

Així doncs, l'agenda de la política cultural de Tiana està centrada en l'impuls de la cultura tradicional i popular, vinculada al recolzament a les entitats del municipi, i també en la promoció de l'ús dels equipaments culturals.

• **Dimensió operativa:** fa referència al model de gestió i implementació. Es pregunta pel com de la política cultural, és a dir, la manera de gestionar les relacions amb els diferents agents implicats en l'àmbit cultural.

Si analitzem la línia estratègica de cultura del PAM, detectem que la política cultural de Tiana es gestiona sobretot a partir de la relació amb les entitats i la reglamentació i ús dels equipaments. Destaca la utilització d'instruments com els programes i convenis, característics de la corrent anomenada nova gestió pública. També s'utilitzen freqüentment eines com les beques, ajuts i subvencions. Per últim, cal esmentar la voluntat de reformular el Consell de Cultura, en aquests moments pendent de reprendre la seva activitat.

Per la seva banda, les entrevistes, els qüestionaris, els grups de discussió i l'activitat de recerca participativa ens han permès confirmar que el desplegament de la política cultural del municipi ha estat centrada sobretot en la relació amb les entitats, gestores claus de la vida cultural a Tiana¹⁴. Una de les persones entrevistades, membre d'una entitat de teatre, va dir:

“Nosaltres sempre hem pensat que, l'Ajuntament, la feina que fa és donar-nos les eines perquè cada entitat de Tiana pugui realitzar i desenvolupar les seves activitats”.

“Allò bo que tenim amb l'Ajuntament és la comunicació, hi ha molta flexibilitat, ens posem d'acord per programar els assaigs i les activitats”.

Tot i així, una persona participant del grup de discussió va comentar que caldria millorar justament aquesta comunicació entre l'Ajuntament i les entitats, i també donar-los suport per a la seva promoció i expansió:

¹⁴ Segons dades de l'Ajuntament, el percentatge de despesa en transferències a entitats sobre despesa corrent en cultura és de 4,68%. En el cas del conjunt de municipis que participen dels Cercles de Comparació Intermunicipal (DIBA), la mitjana en aquesta dada és del 6%.

“Potser és necessari una mica més de comunicació entre l’Ajuntament i les entitats... L’Ajuntament no ha de ser una agència d’entitats però sí que s’ha de promocionar i comunicar el que fan, fer-les participar-hi”.

Per part de l’Ajuntament, la gestió de la política cultural de la mà de les entitats es reconeix com un actiu, tal com s’expressa en una de les entrevistes:

“Nosaltres des de l’Ajuntament tenim clar que si organitzem activitats sense les entitats, no ens funcionen. Quan treballem amb les entitats és quan funcionen els esdeveniments, doncs ens surt més a compte donar el suport que es necessiti que no pas organitzar-ho nosaltres”.

Tot i així, també es va destacar que aquesta relació, en ocasions, pot suposar una limitació per a la pròpia activitat de l’Ajuntament:

“Les entitats marquen molt l’agenda cultural del municipi, això té una vessant positiva però també deixa poc marge a l’acció de l’Ajuntament”.

“L’agenda del dia a dia està molt plena i tancada, i per això no s’entén que les entitats diguin que no hi ha política cultural o que no saben quina és la línia de política cultural... Un problema afegit és no tenir espais de participació on compartir-ho i poder debatre-ho”.

Per últim, tot i que en menor mesura, també es detecta un altre element que caracteritza la dimensió operativa de les polítiques culturals a Tiana: les oportunitats per al treball transversal. Aquest fragment d’una entrevista il·lustra les avantatges que té l’estructura de l’administració municipal:

“Per la mateixa raó de ser un Ajuntament petit, ja que totes les àrees de govern estan ubicades en el mateix espai de treball, la cultura a Tiana s’ha treballat transversalment: l’escola, serveis socials, la biblioteca, esports, la mostra literària... Intentem arribar i que estigui dins de les obligacions operatives de tots els àmbits de l’Ajuntament” .

En conclusió, la dimensió de gestió de la política cultural de Tiana està orientada principalment a les relacions de col·laboració entre l’Ajuntament i les diferents organitzacions culturals, així com la gestió dels equipaments com a infraestructures clau per al desenvolupament de les activitats organitzades, sobretot, per les entitats del municipi. Alhora, la perspectiva transversal és un altre element que cal destacar.

Drets culturals

Dins del treball de camp d’aquest estudi, es va realitzar un qüestionari d’auto-valoració basat en la proposta de l’Agenda 21 de la Cultura sobre drets culturals. Aquesta proposta busca que les persones puguin valorar el grau de desenvolupament de les accions culturals

suggerides pel document "Cultura 21 Accions". A les 8 persones¹⁵ que van respondre el qüestionari se'ls va demanar que indiquessin si les següents 9 accions es trobaven en un estat: Emergent (puntuació 1-3), En desenvolupament (puntuació 4-6) o Avançat (puntuació 7-9). La taula 1 presenta els resultats de valoració mitjana per cadascuna de les preguntes:

Taula 1. Auto-valoració del desenvolupament d'accions en base a drets culturals

Pregunta	Resultat
Les polítiques culturals locals es basen explícitament en els drets culturals	3
El govern local ha adoptat un text de referència sobre els drets, les llibertats i les responsabilitats cultural	2
El govern local adopta mesures per facilitar la participació dels habitants en l'establiment de prioritats, la presa de decisions, l'execució o l'avaluació de les polítiques culturals.	6
Hi ha estàndards de serveis mínims per assegurar serveis culturals mínims (per exemple, nombre de biblioteques / llibres per habitant)	6
Hi ha una anàlisi detallada dels obstacles existents perquè els ciutadans i les ciutadanes accedeixin i participin a la vida cultural	5
Hi ha polítiques i programes que tenen com a objectiu la implicació més àmplia i més activa dels habitants en les pràctiques culturals i en la creació cultural	7
Les polítiques culturals presten una atenció especial a les persones i els grups més vulnerables	6
Les polítiques culturals inclouen entre els seus objectius l'ampliació de les oportunitats per a la participació de les dones en la vida cultural i adopten mesures contra tota discriminació de gènere	5
Hi ha polítiques i programes per incrementar el nombre de persones que són membres actius en entitats de la societat civil dedicades a temes culturals	5

Cal esmentar que aquest qüestionari pretén recollir una mirada general sobre la percepció de determinats agents culturals clau del municipi en relació a com les polítiques públiques i les entitats han treballat la qüestió dels drets culturals. No es tracta doncs d'elaborar cap mena de rànquing, sinó comptar amb elements que permetin una valoració general.

Per analitzar la qüestió dels drets culturals, hem tingut en compte les respostes al qüestionari i també els comentaris qualitatius que els participants van poder afegir-hi. Analitzem els dos grans temes que apareixen destacats tant en les respostes quantitatives com en els comentaris qualitatius: les referències als drets culturals en les polítiques públiques i l'aposta del conjunt d'agents de la vila per la participació cultural en la seva dimensió de pràctica creativa i expressiva.

El primer lloc, el repte principal que es detecta en aquesta instància de la recerca és el d'avançar en l'adopció explícita de la perspectiva dels drets culturals en les polítiques públiques i en l'acció de les organitzacions culturals. Com es pot observar a la taula 1, les dues accions que van ser valorades en un rang "Emergent" pertanyen a aquesta dimensió de les accions suggerides per l'Agenda 21 de la cultura. Només de forma incipient les polítiques locals es basen en els drets cultural i en l'adopció de documents de referència en aquest

¹⁵ Les persones que van respondre són les mateixes que vam entrevistar i que van participar del grup de discussió. Vegeu l'apartat "Introducció".

sentit. Tampoc existeix una aplicació específica de les mesures assenyalades en l'Agenda 21 de la cultura. Entenem que l'adopció explícita d'aquesta perspectiva és una oportunitat per incorporar la qüestió de l'equitat en el disseny, implementació i avaluació de les polítiques culturals. Sobretot perquè sí que a Tiana existeix la voluntat d'abordar el tema de l'equitat en la participació de la vida cultural de la vila. En concret, es presta atenció a les persones i els grups més vulnerables, tot i que sense existir un protocol específic d'actuació. Ara bé, pel que fa al gènere, hi ha suport per part de l'Ajuntament per tenir "Punts Violeta" d'atenció a les agressions masclistes durant les festes del municipi. A més, s'està treballant amb el Consell d'Igualtat perquè les qüestions de gènere siguin transversals, incloent-hi l'àmbit cultural.

En segon lloc, Tiana presenta una capacitat significativa d'impulsar la participació ciutadana en la seva dimensió de pràctica cultural. Entre els indicadors de la taula 1, l'únic que s'ha autovalorat en un estat "Avançat" és el de les polítiques de foment de l'expressió i creació cultural. L'aposta del conjunt d'agents de la vila per aquesta dimensió també fa que es detectin reptes significatius. Un dels aspectes que preocupa a les entitats és la dificultat per ampliar el perfil de persones que hi formen part. Existeix la percepció que la participació és molt activa en una part de la ciutadania, però que hi ha limitacions pel que fa a la diversitat i la participació de nous col·lectius. Des de l'Ajuntament, no existeix un programa específic per incrementar el nombre de persones que són membres actius de les entitats culturals, però sí que s'han portat a terme accions per potenciar el treball en conjunt entre entitats i l'estímul per a noves incorporacions.

Polítiques culturals, equitat i dimensions de la participació cultural

Tenint en compte que un dels principals objectius d'aquest estudi és analitzar les polítiques que fomenten el dret a la participació en la vida cultural del municipi, convé ressaltar que l'anàlisi el fem a partir de tres formes de participar¹⁶:

- **Participació-accés:** les activitats promogudes pels governs locals (i els equipaments públics).
- **Participació-pràctica:** aquella pràctica cultural ciutadana que permet la creació, l'expressió o la formació.
- **Participació-comunitat:** formar part d'entitats, grups o col·lectius culturals, amb un mínim grau de formalització.

Tant les entrevistes realitzades amb tècnics/iques municipals com el grup de discussió ens han permès conèixer les particularitats de Tiana, presentat com un municipi amb un *tarannà* cultural i artístic destacat a la província de Barcelona¹⁷, encara que amb alguns matisos:

"Els tianences creiem que Tiana és un poble on la cultura o els agents culturals han vingut a viure, i d'alguna manera han expressat la seva cultura

¹⁶ A continuació es fa una descripció general de les tres dimensions, i en apartats següents s'estudia en detall la participació vinculada al factor edat a Tiana.

¹⁷ Cal destacar que, segons dades de l'Ajuntament, tot i que Tiana és un municipi amb menys de 9.000 habitants, el total d'activitats culturals al municipi per cada 10.000 habitants és de 319. En el cas del conjunt de municipis que participen dels Cercles de Comparació Intermunicipal (DIBA), la mitjana en aquesta dada és 192.

aquí al municipi... Els artistes locals, grups de teatre, diables, sempre hi han estat presents”.

“Tiana és una explosió cultural de cada dia... tot aquell que vulgui participar-hi, pot fer-ho. És més difícil gestionar l’agenda per part de l’Ajuntament que no que hi faltin coses. Tothom té una inquietud cultural, musical, artística”.

“Tiana va ser molt d’artistes, de pintors, d’actors... però això ha anat baixant i pujant en funció de qui estava en el govern de l’Ajuntament”.

No obstant això, una de les persones participants del grup de discussió va assenyalar que aquest *tarannà* ha anat canviant i hi ha hagut una disminució continua de la participació i l’assistència en les activitats culturals. Durant el grup de discussió es van esmentar algunes de les possibles raons, relacionades sobretot, amb els canvis demogràfics del municipi i l’oferta cultural que existeix sobretot a Barcelona¹⁸:

“El municipi ha crescut molt (en nombre d’habitants), però no en nombre d’entitats...Potser per un tema de comunicació però també perquè el municipi és el seu lloc “dormitori” i fan la seva vida fora del poble, a altres llocs com Barcelona”.

“Cada vegada hi ha més possibilitats fora del municipi, per una qüestió d’oferta i de proximitat amb Barcelona, i això influeix molt en l’assistència a les activitats”.

“S’ha de diferenciar la política cultural de l’agenda cultural, perquè cada cap de setmana passen coses, potser el problema és la comunicació del que s’està fent”.

Tot seguit, fem una anàlisi dels principals reptes que té actualment la política cultural del municipi per abordar la promoció de l’equitat i la participació com a element clau en la planificació de la política pública. En definitiva, fins a quin punt l’equitat és una preocupació quan es pensa en participació cultural i polítiques públiques a Tiana.

Com hem observat prèviament, els indicadors socioeconòmics, en general, situen a Tiana en una situació favorable, en comparació no només a la resta de municipis pròxims, sinó també de la província de Barcelona i Catalunya. Al preguntar al grup de discussió sobre el concepte d’equitat dins de la política cultural, constatem que la desigualtat socioeconòmica no està al centre del debat. Tot i així, sí que existeix preocupació pel que fa a la diversitat de les persones que participen en les activitats que es realitzen:

“Tiana és un poble homogeni. No hi ha moltes diferències dins de la població”.

“Quan parlem d’equitat parlem de que hi hagi un equilibri entre els actors culturals del poble, el poder arribar a tothom i que no hi hagi diferències”.

“En les festes sempre són els mateixos...A las activitats de Tiana, si som 8.000 habitants, normalment hi haurà cinc cents que els trobes sempre”.

¹⁸ Tiana està situada a 13 quilòmetres de Barcelona.

Ara bé, les persones participants del grup de discussió van plantejar interrogants sobre la promoció de l'equitat en la participació cultural. En concret, existeix la preocupació en relació al potencial de les activitats culturals actuals per atraure els habitants de Tiana:

“Què condiciona la diversitat de la gent que participa de les activitats?
Els tipus d'activitat, el cost o el contingut?”

“Hem de reflexionar si l'oferta pública de cultura a Tiana és suficient o no. Estem per sobre o per sota del que es fa a altres municipis? Hem de continuar fent el mateix?”

El grup de discussió va coincidir en la necessitat de conèixer millor els perfils i els interessos dels/les participants de les activitats culturals que avui existeixen. Però sobretot d'aquelles persones a les quals encara no s'ha aconseguit arribar.

Més enllà d'aquesta perspectiva general, la nostra recerca ha identificat el territori com un dels eixos més importants que condicionen les desigualtats en la participació cultural a Tiana. Ens referim sobretot a la concentració d'activitats al centre del municipi i la desvinculació d'aquesta oferta per part de la ciutadania que viu més apartada del centre. Aquests aspectes van aparèixer com a centrals durant el grup de discussió i molt especialment en l'activitat de recerca participativa. La dimensió més evident d'aquest repte és l'inconvenient de traslladar-se en transport públic i les limitacions orogràfiques per a la mobilitat (sobretot per a la gent gran) necessària per participar de les activitats al centre del poble. També es va fer referència a la concentració de la comunicació en aquesta part del municipi, per exemple a través de cartells. Ara bé, entenem que el territori pot suposar un factor de desigualtat en un altre sentit. Ens referim a la importància de considerar les diferències en les necessitats i interessos entre la població del centre i dels voltants de Tiana. Diferències no només en quant al contingut de les activitats sinó també del format.

Dos aspectes connectats apareixen com a rellevants pel que fa a la promoció de l'equitat entre territoris. L'activitat de recerca participativa ha permès detectar la necessitat de vincular la participació cultural amb el foment de les relacions socials. És a dir, promoure activitats culturals, però també espais, on l'objectiu sigui desenvolupar la dimensió comunitària de la participació cultural. Afavorir el veïnatge, els vincles entre persones i grups, en els territoris dels voltants i en la connexió entre aquests i el centre. Lligat amb aquest punt, apareix un segon: la importància dels espais públics. En aquest sentit, les institucions estan molt presents i marquen la manera en què es gestiona l'espai públic a Tiana. Aquest fet presenta avantatges, però també algunes dificultats. D'una banda, les activitats proposades per l'Ajuntament es concentren en equipaments o edificis, amb formats molt semblants. D'altra, una bona part de les activitats es desenvolupen en format de cicles anuals (festes, etc.). Així doncs, la diversificació (de territori, de contingut, de forma) d'aquestes activitats podria afavorir l'equitat en la participació.

Per últim, tot i la composició socioeconòmica de la població de Tiana, un altre dels factors condicionants de les desigualtats en la participació cultural són els recursos econòmics. En aquest sentit, l'Ajuntament manté uns preus molt accessibles i ha desplegat una política de tarifació social per a les activitats extraescolars relacionades amb la cultura (per exemple, a l'escola de música). Des de l'Àrea de Cultura ens van dir:

“L'accés a la cultura, tot i no ser 100% gratuït, és prou accessible i econòmic. No és gratis, però has de posar en valor les coses”.

“L'accés es garanteix, encara que hi hagin 3 persones, no es deixen de fer activitats culturals”.

“Tenim tarifació social a l'escola bressol per les activitats extraescolars, escola de música i activitats esportives”.

L'abordatge del factor edat per a la participació cultural

Com s'ha esmentat prèviament, des de l'Ajuntament de Tiana existeix una preocupació específica per la influència del factor edat en la participació cultural al municipi.

Durant el treball de camp de la recerca, es va manifestar la necessitat de repensar la participació cultural, tenint en compte tant les edats del públic destinatari de la política pública cultural, com de les persones que tenen un rol actiu en l'organització de les activitats culturals. Una de les persones que va participar en el grup de discussió, membre d'una entitat juvenil, va dir:

“A Tiana costa molt arrelar les coses noves que s'hi fan i que la gent del poble s'hi apunti a participar...Nosaltres sempre hem volgut que les festes que hem fet, com carnestoltes, cap d'any, han de ser festes obertes a totes les edats, no ens centrem només en un grup de gent, Cal garantir que tothom pugui venir i no hi hagi limitacions.”

També durant el grup de discussió, es va comentar la manca d'espais i alhora la manca de visibilitat de la gent que es troba entre els 30 i els 50 anys. En aquest sentit, i fent menció específica a la demanda de dones sorgida de la conversa ciutadana, es troba a faltar un espai tipus “centre cívic” per fer activitats lúdiques culturals que generin comunitat, i que acaben consumint-se fora del municipi. Els següents testimonis s'expressen així:

“Hi ha una manca d'activitats per a la gent que no és ni tan jove ni es considera gent gran...Hi ha una franja d'edat que no té una oferta atractiva d'activitats culturals”.

“Dins de l'agenda hi ha activitats per a adults, joves i infantil, el que passa és que fa més d'infantil perquè és el que enganxa més”.

“Amb la gent gran és amb qui menys fem coses estables de la programació que no sigui de la cultura tradicional”.

Per la seva banda, la preocupació per la participació cultural dels joves ha quedat evidenciada tant en les entrevistes com en el grup de discussió i en l'activitat de recerca participativa. Els joves participants a la recerca demanen protagonisme en la vida cultural del poble. Novament la clau en aquest sentit és la diversitat. És evident que les necessitats d'aquest col·lectiu són diverses, tant com la seva pròpia heterogeneïtat. En aquest sentit, es demanen formats que permetin desenvolupar processos i espais, i no tant activitats i programes. El repte és desenvolupar una política cultural en base a l'equitat (i no només per aquells col·lectiu més visibles) basada en la diversitat.

Finalment, pel que fa als infants, una qüestió clau que va sorgir tant a les entrevistes com en el grup de discussió és el necessari impuls de les activitats culturals en diferents espais

educatius. D'una banda, les escoles, tant en el marc de l'aula com també en les activitats extraescolars. D'altra banda, als espais d'educació no formal.

“És molt important el rol de l'AMPA en aquest assumpte, perquè a l'escola, les activitats extraescolars relacionades amb la cultura tenen el potencial d'enganxar als nens i també als pares”.

“Haver participat en els caus, esplais, incideix d'alguna manera en la disposició de les persones per involucrar-se més i vincular-se en les diferents activitats culturals, passar a formar-hi part”.

Tant en l'educació formal com no formal, l'equitat en la participació cultural apareix com un repte clau. No totes les classes incorporen la pràctica cultural, no totes les AMPA tenen la mateixa capacitat d'oferir extraescolars culturals, i no tots els territoris tenen espais d'educació no formal que fomentin la participació cultural.

Un darrer aspecte vinculat al factor edat, així com als cicles vitals, és la importància d'implicar les famílies com a objecte i subjecte de la política cultural. A l'activitat de recerca participativa es va evidenciar que les famílies són clau per afavorir la participació cultural dels infants, tant a l'escola com en espais d'educació no formal. Però alhora aquests espais educatius poden aconseguir que l'accés i la pràctica cultural no es limiti als infants, sinó que incorpori la resta de la família.

Conclusions i idees clau

Aquesta recerca ens ha permès fer una anàlisi del desenvolupament de les polítiques culturals a Tiana, en concret del lloc que ocupa l'equitat com a factor imprescindible per poder fomentar la participació en la vida cultural de la ciutat. Hem analitzat quins són actualment els reptes més significatius en aquest sentit i també les oportunitats i línies de treball que es podrien aprofitar i impulsar. La següent taula presenta el resum d'aquests dos grans elements: reptes actuals i oportunitats per al desenvolupament de polítiques.

Taula 2. Reptes i oportunitats per al desenvolupament de polítiques culturals en clau d'equitat

Reptes	Propostes d'accions
Disminució de la implicació de la ciutadania en els àmbits de la participació cultural: accés – creació – generació de comunitat.	Fer avaluacions detallades i dels errors o punts febles de les activitats que no aconsegueixen assistència nombrosa i sobretot diversa de la població del municipi.
Consum d'activitats culturals fora del municipi.	Impulsar la connexió i xarxes amb altres municipis propers. Aprofitar el potencial de les festes majors com a esdeveniments i espais per aglutinar persones i comunitats diverses.

Participació dels/les joves del municipi.	Donar suport a les entitats juvenils i les seves activitats. Repensar els interessos dels joves al voltant de l'activitat cultural.
Baixa implicació de les famílies en les activitats culturals en els espais d'educació formal i no formal.	Donar suport i impuls de la xarxa Ajuntament – Escoles – AMPA – Entitats culturals.
Necessitat d'augmentar la diversitat de la població membre de les entitats així com participant de les seves activitats.	Donar suport a les entitats per desenvolupar activitats dirigides a un públic més heterogeni, tenint en compte la diversitat d'interessos i possibilitats per a la participació cultural.
Manca d'espais de participació i debat general sobre la política cultural del municipi.	Replantejar els espais de participació i debat de la política cultural.
Concentració d'activitats al centre del municipi.	Descentralitzar les activitats, anant més enllà dels equipaments principals, tenint en compte als barris perifèrics i els interessos de la seva població.

En definitiva, Tiana és un municipi reconegut per la seva activitat cultural, recolzada en les entitats i en la col·laboració entre aquestes i l'Ajuntament. Això ha permès impulsar l'equitat en la participació ciutadana, sobretot en la seva dimensió de pràctica cultural. Per la seva banda, des de l'àrea de cultura s'ha fet un esforç significatiu per coordinar-se amb altres àrees de polítiques socials i educatives del municipi, aprofitant que es tracta d'un municipi (i una administració) de dimensions petites. Tanmateix, aquesta recerca també ha permès identificar reptes importants pel que fa al lloc de l'equitat en l'agenda de la política cultural. Particularment pel que fa als factors de territori i d'edat, que expliquen desigualtats en la participació cultural. Tiana es troba en un moment de necessària reflexió sobre de quina manera, tant les activitats que es promouen des de la política cultural de l'Ajuntament, com aquelles impulsades per les entitats locals, poden adaptar-se als canvis poblacionals del municipi i a les diferents necessitats dels seus habitants. En definitiva, impulsar unes polítiques culturals basades en els drets culturals, que incorporin la diversitat (territorial, d'edats, de formats, etc.) i reforcin la transversalitat.

Referències

- Ajuntament del Prat de Llobregat (2018). *Pacte local per a l'ocupació i l'activitat econòmica del Prat de Llobregat (2018-2026)*. Disponible a: http://www.elprat.cat/sites/default/files/documentos_descargables/pacte_local_per_a_locupacio.pdf (accés 12/06/2018)
- Ajuntament del Prat de Llobregat (2016). *Programa d'Actuació Municipal*. Disponible a: http://pam.elprat.cat/descarrega/PAM2016_2019.pdf (accés 14/06/2018)
- Ajuntament de Sabadell (1995). *Mapa Cultural de Sabadell*. Disponible a: <http://www.sabadell.cat/ca/mapa-cultural> (accés 18/07/2018).
- Ajuntament de Sabadell (2018). *Pla d'Igualtat de Gènere i LGTBI 2018 - 2022*. Disponible a: http://www.sabadell.cat/images/Pla_Igualtat_Gènere_i_LGTBI_2018-2022_definitiu.pdf (accés 12/09/2018).
- Ajuntament de Tiana (2015). *Pla d'Actuació Municipal de Tiana*. Disponible a: http://tiana.cat/contingut/Pla_d%27Actuaci%C3%B3_Municipal_de_Tiana_2015-2019 (accés 21/09/2018)
- Alcántara, A. (2018). "Acció comunitària i medi obert. Un binomi inseparable." Disponible en: <https://educaciotransformadora.com/2018/06/12/accio-comunitaria-i-medi-obert-un-binomi-inseparable-lescola-destiu-de-ligop-uab-al-rec-comtal-en-montcada-i-reixac/> (accés 12/02/2019).
- Ariño, A. (2016). "Participación cultural y políticas públicas en España". A: Rius-Ulldemolins, J.; Rubio Arostegui, JA. *Treinta años de políticas culturales en España*. Valencia: Universidad de Valencia.
- Ariño, A. i Llopis, R. (2017), *Culturas en tránsito*. Madrid, Fundación SGAE.
- Barbieri, N. (2015), "Drets culturals: què són, com s'han desenvolupat a Catalunya i quin tipus de polítiques demanen?", A: CONCA, *Estat de la cultura i de les arts 2015*, Barcelona: Consell Nacional de la Cultura i de les Arts, 17-25.
- Barbieri, N. (2017). "Políticas culturales en los ayuntamientos del cambio. ¿Hacia unas políticas públicas de lo común?" *Revista Periférica*, 18, 182-191.
- Barbieri, N. (2018). "Es la desigualdad, también en cultura." *Cultura y Ciudadanía*. Pensamiento. Disponible en: <http://www.culturaydeporte.gob.es/dam/jcr:3419299b-4183-4a2c-9eea-433393379d9e/nicolas-barbieri.pdf>
- Bennett, T., Savage, M., Silva, E.B., Warde, A., Gayo-Cal, M., Wright, D. (2009). *Culture, Class, Distinction*. London, Routledge
- Bourdieu, P. (1988). *La distinción. Bases y criterios sociales del gusto*. Madrid, Taurus.
- Ciutats i Goversns Locals Units (2004), *Agenda 21 de la Cultura, en el marc de l'organització*. Disponible en: <http://bit.ly/2EM6BLJ> (accés 10/05/2018).
- Coller, X. (2005), *Estudios de casos*, CIS, Madrid.
- DCMS. (2015). *Taking Part 2014/15*. London: DCMS. Accessible a: <https://www.gov.uk/government/statistics/taking-part-201415-quarter-4-statistical-release>
- Flyvbjerg, B. (2004). "Cinco malentendidos acerca de la investigación mediante los estudios de caso", *REIS*, 106, 33-62.
- García Canclini, N. (2004): *Diferentes, desiguales y desconectados*, Gedisa, Barcelona.
- Gayo, M. (2018). "Desigualdad, ¿existe alguna posibilidad de conseguir niveles de igualdad cultural aceptables?" *Revista Periférica*, 18, 64-76.
- Gomà, R. i Subirats, J. (1998). *Políticas públicas en España: contenidos, redes de actores y niveles de gobierno*. Barcelona, Ariel

Grupo de Friburgo (2007). *Los derechos culturales. Declaración de Friburgo*. Accesible en <http://www.culturalrights.net/es/documentos.php?c=14&p=161>

IDESCAT (2018a). El Prat de Llobregat. Disponible a: <https://www.idescat.cat/emex/?id=081691#h2000000000000000> (accés 12/06/2018).

IDESCAT (2018b). Igualada. Disponible a: <https://bit.ly/2Ee9of4> (accés 02/07/2018)

IDESCAT (2018c). Sabadell. Disponible a: <https://www.idescat.cat/emex/?id=081878> (accés 17/07/2018)

IDESCAT (2018d). Tiana. Disponible a: <https://www.idescat.cat/emex/?id=082824#h1> (accés 20/09/2018)

Institut Infància i Adolescència de Barcelona (2017), *Oportunitats educatives a Barcelona 2016: l'educació de la infància i l'adolescència a la ciutat*. Barcelona.

Notten, N., Lancee, B., van de Werfhorst, H. G., i Ganzeboom, H. B. (2015). "Educational stratification in cultural participation: cognitive competence or status motivation?" *Journal of Cultural Economics*, 39 (2), 177-203.

O'Brien, D. i Oakley, K. (2015), *Cultural Value and Inequality: A Critical Literature Review*. London, Arts and Humanities Research Council.

Observatori del Treball i Model Productiu de la Generalitat de Catalunya (2017). *Atur per comarques i municipis*. Disponible a: http://observatorit treball.gencat.cat/web/.content/generic/documents/treball/estadistica/atur_comarques_i_municipis_premisa/2017/arxiu/Atur_per_municipis_201709.pdf (accés 02/07/2018).

O'Hagan, J. W. (2016): «La asistencia a actividades artísticas y culturales financiadas con fondos públicos», Observatorio Social de "la Caixa". Disponible a: <https://observatoriosociallacaixa.org/es/-/la-asistencia-a-actividades-artisticas-y-culturales-financiadas-con-fondos-publicos> (accés 21/02/2019).

Pascual, J. (2015), "Pistes per la interdependència", accessible a: <http://interaccio.diba.cat/blogs/2014/11/21/pistes-per-interdependencia>

Shaheed, F. (2012), "Report of the Special Rapporteur in the field of cultural rights", ONU, Asamblea General, 10/08/2012. Accessible a: http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?m=177&m=197

Shaheed, F. (2014), "Reflexiones sobre cultura, desarrollo sostenible y derechos culturales", accessible a: http://www.agenda21culture.net/images/a21c/awards/winners/art_FS2_SPA.pdf

Subirats, J. (2011). *Otra sociedad, ¿otra política?* Barcelona. Icaria.

Willekens, M., i Lievens, J. (2016). "Who participates and how much? Explaining non-attendance and the frequency of attending arts and heritage activities". *Poetics*, 56, 50-63.

Crèdits i agraïments

La recerca “L’equitat en cultura. Estudi de casos amb metodologia de recerca participativa” ha estat promoguda pel Centre d’Estudis i Recursos Culturals de la Diputació de Barcelona (CERC) i desenvolupada per l’Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP), amb la col·laboració dels municipis del Prat de Llobregat, Igualada, Sabadell i Tiana.

Hi han participat:

Autors

Nicolás Barbieri i Yunailis Salazar (IGOP)

Grup operatiu de la recerca

Nicolás Barbieri i Yunailis Salazar (investigadors de l’IGOP); Laia Gargallo, Cap de l’Oficina d’Estudis i Recursos Culturals; Marga Julià, responsable del Programa d’estudis del CERC; Josep Rabell, Director del Servei de Cultura de l’Ajuntament d’Igualada; Rafa Milán, Cap del Servei de Cultura de l’Ajuntament del Prat de Llobregat; Mariona Sagués, tècnica de Cultura de l’Ajuntament de Tiana; Elisabet Tejero, Coordinadora de l’Àrea de d’Atenció a les persones de l’Ajuntament de Tiana; tècnics municipals dels serveis de Cultura, Participació i Drets Civils i Gènere de l’Ajuntament de Sabadell. Volem agrair el temps i coneixement de totes aquestes persones.

Col·laboració a Tiana

Volem agrair la col·laboració de les persones que han participat del desenvolupament de la recerca a Tiana. També volem agrair a totes les persones entrevistades i participants del grup de discussió i de les activitats de recerca participativa.

Elisabet Tejero, Coordinadora de l’Àrea d’Atenció a les persones
Mariona Sagués, Tècnica de Cultura
Núria Blasco, Primera Tinent Alcaldessa i Regidora Àrea de les Persones
Sara Torruella, Tècnica de Joventut
Martí Membrado, Dinamitzador de Joventut
Flora Mora, Tècnica de Suport de l’Àrea de Cultura de l’Ajuntament de Tiana.
Membre de l’entitat S.R. Els Nou Pins de Tiana

Altres professionals municipals i membres d’entitats dels següents àmbits: cultura popular, educació, música, teatre, dansa, una Associació de Mares i Pares (AMPA), comissió de festes i entitats ciutadanes.

Coordinació metodològica, suport tècnic i de contingut (CERC)

Laia Gargallo, cap de l’oficina
Aina Roig, cap de la secció tècnica
Marga Julià, responsable del programa d’estudis

**Diputació
Barcelona**

Àrea de Cultura,
Educació i Esports

Gerència de Serveis de Cultura
Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC)
Montalegre, 7. 08001 Barcelona
Tel 934 022 565 · Fax 934 022 577
o.estudisc@diba.cat · www.diba.cat/cerc